

[B] **PARADOXEN IN DE NEDERLANDSE POLITIEK:
RECENTE TRADITIES EN PARLEMENTAIR
POPULISME**

Voor buitenlandse waarnemers blijft de Nederlandse politiek vaak een groot mysterie. Op het eerste gezicht wordt Nederland vereenzelvd met stabiliteit, degelijk bestuur en een tikkeltje saaiheid. Niet voor niets geldt Willem Drees, die minister-president was van 1948 tot 1958, als de belangrijkste Nederlandse politicus van de twintigste eeuw. De geschiedenis heeft ons echter weinig gevleugelde woorden van Drees overgeleverd en hij was ook niet de man van de flitsende oneliners. Maar hij was wel een bijzonder bekwame en integere bestuurder, daarover is iedereen het eens. In zijn eentje bouwde hij zowat het Nederlandse pensioenstelsel uit.

Maar daarnaast heeft de Nederlandse politiek ook een volatiel en zelfs een populistisch trekje. Sinds de doorbraak van de Lijst Pim Fortuyn in 2002 is het eigenlijk nooit meer echt rustig geworden in politiek Den Haag, en de PVV van Geert Wilders vormt daarvan natuurlijk de recentste exponent.

Volgens de Leidse historicus Henk te Velde kan die schijnbare tegenspraak in de Nederlandse politiek gedeeltelijk worden verklaard door de historische ontwikkeling van het politieke systeem in Nederland. Men kan de geschiedenis van de Nederlandse politiek natuurlijk laten teruggaan tot het Plakkaat van Verlatinghe in 1581, maar in feite is er helemaal geen historische continuïteit met de zestiende eeuw. Henk te Velde toont in zijn boek *Van regentenmentaliteit tot populisme. Politieke tradities in Nederland* juist mooi aan dat veel van de “tradities” in de Nederlandse politiek van heel recente oorsprong zijn. De sterke rol van de minister-president bijvoorbeeld dateert eigenlijk pas van 1948. Ook daarna was het echter nog niet vanzelfsprekend dat de minister-president de “leider van de ploeg” was: in de periode 1959-1963 kon het nog geregeld voorkomen dat minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns minister-president Jan de Quay volledig overvleugelde en een heel eigen beleid uitstippelde over bijvoorbeeld Nieuw-Guinea.

Door de ingewikkelde compromiscultuur van België heeft dat land een traditie van sterke premiers die ook graag, en met veel verve, een Europese rol spelen. In Nederland lijkt het soms alsof de ambitie van de minister-president een stuk geringer is, en

zich beperkt tot “het bij elkaar houden van de boel”. Vaak blijft de internationale uitstraling van Nederlandse toppolitici daardoor veeleer beperkt. Ook toen minister-president Jan Peter Balkenende al acht jaar meedraaide in het Europese topperleg, kreeg je niet de indruk dat hij echt een stempel kon drukken op de Europese besluitvorming. Iemand als Wim Kok heeft zich eigenlijk nooit aangetrokken gevoeld tot een nieuwe Europese carrière.

Henk te Velde benadrukt ook de neiging tot een zekere mate van isolement van de Nederlandse politiek, die een volstrekt eigen ontwikkeling volgt. In het Nederlandse parlement groeide een vrij sobere debatstijl die weinig ruimte laat voor spektakelpolitiek, zoals in het Britse Lagerhuis. Ook van de ministers-presidenten wordt vooral verwacht dat ze zich toeleggen op hun taak als bestuurder. Grote bevlogen toespraken die een tijdperk definiëren, zijn niet direct aan de orde van de dag. De Nederlandse politiek heeft daardoor vaak iets in zichzelf gekeerds: men vindt zelf opnieuw de tradities uit, en er is relatief weinig aandacht voor mogelijke rolmodellen in het buitenland. Ook dat vormt weer een contrast met de Belgische politiek, die zich haast voortdurend spiegelt aan wat er in het buitenland gebeurt. Vooral Franstalige politici laten zich nogal eens inspireren door de grandeur van de Franse presidentiële politiek, terwijl de Vlaamse politici zich een voorstander tonen van de Nederlandse zakelijkheid. Nederland heeft echter maar twee buurlanden, België en Duitsland, en om uiteenlopende redenen lijken ze geen van beide echt geschikt als rolmodel.

In zijn boek toont Henk te Velde duidelijk aan dat de Nederlandse politiek uiteindelijk zeer behoorlijk functioneert. Er zijn in de afgelopen decennia geen al te grote conflicten geweest, en het roemruchte poldermodel heeft de Nederlandse economie een stuk sterker gemaakt. Grote stakingen zijn een zo goed als onbekend fenomeen geworden op de Nederlandse arbeidsmarkt. Het poldermodel kan daardoor in zekere zin worden beschouwd als de voortzetting van het vroegere regentenbestuur: ondanks alle meningsverschillen sluit de bestuurlijke elite toch een omvattend akkoord, en men probeert zo bekwaam mogelijk te besturen en te zorgen voor stabiliteit, “tot nut van ’t algemeen”.

Hoewel Te Velde het in deze essaybundel niet met zo veel woorden wil bevestigen, zou je dus

Cover van het opinieweekblad *HP/De Tijd*, een week voor de verkiezingsoverwinning van Geert Wilders' PVV in juni 2010.
© HP/De Tijd.

kunnen stellen dat de Nederlandse politiek nog steeds wordt gekenmerkt door een regentenbestuur. Bekwaamheid en ernst zijn de belangrijkste kwaliteiten van een Haags politicus en er zijn tegenwoordig nauwelijks nog leden van de Tweede Kamer die geen universitaire opleiding hebben gehad. Op zich is daar natuurlijk niets verkeerd mee, en internationale vergelijkingen tonen keer op keer aan dat Nederland een van de best bestuurde landen ter wereld is.

Maar tegelijk willen die Haagse regenten er alles aan doen om de indruk te vermijden dat er nog een regentenmentaliteit zou heersen in Nederland. Als politicus mag je in Nederland vooral geen kapsones krijgen: doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. De populistische onderstroom in de Nederlandse samenleving is daarom helemaal niet zo contradictoir,

zo stelt Te Velde: de regenten moeten zich vooral niet verheven voelen boven het gewone volk. Daardoor kan hij al bij al nog optimistisch zijn over de mogelijke effecten van het populisme op de stabiliteit van de democratie in Nederland. Ook de populistische partijen passen perfect in de parlementaire traditie van Nederland: zij zien de Tweede Kamer als de belangrijkste arena om zich te profileren. Hun belangrijkste doel is zoveel mogelijk zetels in de Tweede Kamer binnen te halen, en zodra ze niet meer vertegenwoordigd zijn in Den Haag verdwijnt de partij meestal. Nederland heeft in zekere zin een "parlementair populisme", en wijkt daarmee af van landen waar populistische partijen het democratische, parlementaire systeem zelf ter discussie stellen.

Volgens Henk te Velde is er dan ook geen enkele reden om te verwachten dat de basiskenmerken van de Nederlandse democratie in de volgende decennia wezenlijk zullen veranderen.

HENK TE VELDE. *Van regentenmentaliteit tot populisme. Politieke tradities in Nederland*. Bert Bakker, Amsterdam, 2010, 319 p.
